

Štěpán, Ludvík

Pohled na modernismus přes hranice proudů a vlivů

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2000, vol. 49, iss. X3, pp. 87-89

ISBN 80-210-2343-0

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103210>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

hou vyskytovat i jiné jevy včetně moderny (G. Něfaginová). I tato pojetí jsou však kritizovatelná (viz I. Pospíšil: *Problematika literatury napravení i konec veka*, Olomouc, v tisku, týž: *K problematice ruské postmoderny*, Slavia, v tisku).

Nicméně moderní styl a suverénní vedení diskursu podložené zevrubnou znalostí materiálu a ukrajinsko-západní kontext činí z této práce Solomiji Pavlyčko svého druhu průkopnickou knihu, která vystupuje v dvojjediné úloze učebnice a vědecké práce. Lze jen litovat, že se tu více nemluví o slovanské moderně, neboť tvarová podobnost doslova bije do očí: česká, polská a jihoslovan-ská moderna patří k světovým jevům (viz F. Wollman: *Slovesnost Slovanů z roku 1928*) a nelze ji beztréstně ignorovat či fragmentarizovat. A metodologicky je to látka již zcela nezbytná, základní, elementární.

LUDVÍK ŠTĚPÁN

POHLED NA MODERNISMUS

PŘES HRANICE PROUDŮ I VLVIVŮ

Je jisté, že dvojí fáze delimitace ukrajinské literatury (denacionalizace ze sovětského rámce a integrace do kontextu literatury světové), jak se o tom mluvilo v úvodu, nemůže dlouho probíhat řízena pouze jednostrannými názory čistě ukrajinskými. Už to, že ukrajinská literatura dlouhou dobu koexistovala a vyvíjela se s jinými národními literaturami (ruskou, polskou a zprostředkovaně s dalšími) v rámci různých státních celků (ruské impérium, polský stát, rakousko-uherský zábor, sovětská unie a západoevropská emigrantská centra), ale rovněž pod různými vlivy (ruský, polský, rakousko-německý, maďarský, slovenský a český) dává předpoklady k tomu, že analýza, která má za cíl určit východiska novodobé etapy, bude nazírána z více stran.

Takovým pohledem, nikoli úzce nacionálním, je kniha psaná polsky – Agnieszka Korniejenko: *Ukraiński modernizm. Próba periodyzacji procesju historycznoliterackiego* (Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 1998). A. Korniejenko (narozena 1968) patří k mladší generaci teoretiků a komparatistů Ústavu polské filologie Jagellonské univerzity v Krakově, spolupracujících s Východním ústavem Univerzity A. Mickiewiczze v Poznani. Vydala monografii *Poezja Wasyla Stusa* (Kraków 1996) a překládá moderní ukrajinské básníky (kromě V. Stuse mj. V. Holoborodského a B. Rubčaka). Je to opravdu pokus o komplexnější periodizaci vývoje jedním jazykem (ukrajinským) psané literatury v prvních šesti desetiletích 20. století, který se snaží tuto evoluci dokumentovat na syntéze hlavních rozvojových tendencí, přičemž bere v potaz právě různé vlivy politické, společenské a kulturní, zejména ideologické tlaky, jimž byla v té době vystavena.

V první části knihy si autorka všímá obecnějších pohledů na dějiny literatury, resp. na vytváření dějin literatury na příkladu literatury ukrajinské, která dlouhou dobu v západních příručkách figurovala pod heslem *Soviet Literature*, resp.

Soviet Ukrainian Literature. Vychází ze samotných dějin literatury i jejích metodějin, z rozdělení na tvorbu emigrační a domácí (sovětskou) a z generačního členění, kriticky se staví vůči všem zjednodušením (ta často svedla dohromady autory různé ideologicky i jazykově), která zejména zahraniční publikace přinášely. Generační členění mělo silný vliv na utváření obrazu ukrajinské literatury na Západě už proto, že je podporovaly vycházející antologie (např. Obirvani struny. Antolohija poeziji polehlych, rozstril'anych i zaslaných 1920–45, New York 1955, 60 poetiv 60 rokiv, New York 1967 či Antolohija novoji ukrajins'koji poeziji, Edmonton 1990), které zachycovaly mnohdy i kataklyzma 30.–60. let, poskytující pak historikům literatury podněty např. k členění na silné (modernistické) generační formace, mezi nimiž dominují zejména *roztril'ane vidrodžeňa a šistdes'atnyky* (tady se autorka odvolává i na první vydání, 1977, dizertační práce výše zmíněné Solomyje Dymytrivny Pavlyčko), na něž navázaly generace další – *simdes'atnyky*, *visimdes'atnyky* a autorů devadesátých let, kteří se sami označili už *za generaci postmodernistickou*, anebo se objevuje členění tematické (v něm figuruje mj. také polská tzv. ukrajinská škola a ukrajinské obrozenectví v Haliči). Schematickou se ukázala periodizace sovětská, která ukrajinskou literaturu rozdělila do čtyř období (staroruské – do konce 18. stol., novověké – do konce 19. stol., modernistických hledání – do roku 1917 a porevoluční; viz např. M. Hruševs'kyj: *Istorija ukrajins'koj literatury*, Kyjiv 1993).

Korniejenko si rovněž všímá odlišného literárního vývoje (na přelomu a v prvních desetiletích 20. století) v západní a východní části Ukrajiny. Ukrajinský modernismus v této souvislosti vidí autorka jako složitý fenomén, který začíná snahou oddělit se od tradičního nacionalismu, a přes mnohé, nejrůznější směry jdoucí varianty a orientace, vynucované především politickými okolnostmi, permanentně mířící k evropskému, prozápadnímu kontextu.

Druhou (rozsahem nevelkou část) své knihy věnovala Korniejenko terminologickým problémům, zejména přesahům k modernismu a jiným proudům (hlavně expresionismu a futurismu, v záběru širším – varianty západoevropské, ruské, polské, ale rovněž bulharské). V návaznosti na Wollmanovu Slovesnost Slovanů a názory Šafaříkovy si všímá role slovanské dichotomie, odlišné úlohy literatur v oblasti *Slavia Latina* a *Slavia Orthodoxa* a situaci ukrajinskou konfrontuje s počátky modernismu mj. v Čechách, na Slovensku a v Srbsku.

Vlastní problematice ukrajinského modernismu věnuje Korniejenko nejrozsáhlejší, třetí část své knihy. V chronologickém pojetí analyzuje úlohu prvního modernistického manifestu (Mykola Voronyj, 1901) a časopisů (od takových jako byla Ukrajins'ka chata po pozdější periodika typu Rada), všímá si kvasu v literárních skupinách (zvláště ve skupině Mytusa), jejichž snahou bylo poevropštit ukrajinskou literaturu, a zároveň kontaktů západoukrajinských modernistů s kolegy z východní Ukrajiny, Haliče a Prahy. Autorka zkoumá různou orientaci autorskou i teoretickou 20. let (od symbolistické po křesťanskou), reprezentovanou programy Volodymyra Kor'aka (Na Západ!) a Mykoly Chvylového (Pryč od Moskvy!), jejichž přirozený vývoj byl narušen emigracemi autorů v době polsko-sovětské války počátkem 20. let a násilně přerván stalinskými zásahy na počátku 30. let. Z tvorby „za zdmi a v ghettech“ (v kontrastu s počiny na so-

větském území) si Korniejenko podrobněji všímá zejména ukrajinských středisek v Polsku, samostatnou kapitolu věnuje bohémské škole pražské, z emigračních skupin po druhé světové válce vyzvedává tzv. skupinu newyorskou. V epilogu pak naznačuje vývoj tvorby ukrajinských spisovatelů v 60. a 70. letech.

Dramatické dějiny ukrajinské literatury podkládá A. Korniejenko bohatým, přehledně systemizovaným materiálem (portréty básníků, dokumentace časopisů, citace z uměleckých a teoretických děl). Stejnému účelu slouží rovněž podrobný komparatisticky komponovaný chronologický přehled prozaických, básnických, dramatických a literárněteoretických a historických děl ukrajinských a polských z let 1891–1950 (včetně dat o časopisech a literárních skupinách). Pro potřeby dalšího studia a hlubšího zájmu je připojena rozsáhlá výběrová bibliografie k danému předmětu, zejména děl nacházejících se v archivech ve Lvově a Kyjevě.

